

De arbeidsmarktcomponent in de WAO*

door H.J. Roodenburg en W.J.M.L. Wong Meeuw Hing**

Het aantal uitkeringen ingevolge de Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering heeft de 500 000 al ruimschoots overschreden. Algemeen wordt aangenomen dat naast medische factoren ook economische factoren, en met name de arbeidsmarktsituatie, een rol hebben gespeeld bij de groei van het aantal uitkeringen. De resultaten van verschillende onderzoeken hebben hieraan steun gegeven. Het aantal uitkeringen zou derhalve een zogenaamde arbeidsmarktcomponent kunnen bevatten. Over de omvang daarvan bestaat echter onzekerheid. Er circuleren schattingen in de orde van grootte van 200 000 personen. In dit artikel wordt verslag gedaan van een onderzoek dat een relatie legt tussen het aantal toekenningen in verhouding tot het aantal verzekerden, en de arbeidsmarktsituatie gekarakteriseerd door het provinciale werkloosheidspercentage. Met behulp van een hierop gebaseerd rekenmodel wordt de arbeidsmarktcomponent in de WAO becijferd op ca. 100 000 personen per 1 januari 1982.

1. Inleiding

Sinds het in werking treden van de Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering (WAO) op 1 juli 1967, is het aantal personen dat op grond van deze wet een uitkering ontvangt sterk gestegen. Het aantal uitkeringsgerechtigden, dat in 1968 187 000 bedroeg was in 1983 opgelopen tot 535 000, overeenkomend met 5,5% respectievelijk 13,5% van het aantal volgens de WAO verzekerde personen. De sterke toename van het aantal uitkeringen is dus niet alleen toe te schrijven aan een toename van het aantal verzekerde personen.

De stijging van het aantal uitkeringsgerechtigden voltrok zich in een periode waarin de arbeidsmarktsituatie geleidelijk aan verslechterde. De geregistreerde werkloosheid, volgens de definitie van vóór 1983, steeg van gemiddeld 47 000 personen in 1970 tot gemiddeld 211 000 in 1976, bleef daarna gedurende enkele jaren ongeveer constant en

* Dit artikel is een verkorte weergave van een uitgebreid onderzoeksverslag dat op aanvraag verkrijgbaar is.

** Drs. H.J. Roodenburg is hoofd van de Afd. Regionale Planning en mevrouw drs. W.J.M.L. Wong Meeuw Hing is wetenschappelijk medewerker op de Afd. Arbeid van het Centraal Planbureau. Zij zijn dank verschuldigd aan de directie van de Gemeenschappelijke Medische Dienst te Amsterdam voor het beschikbaar stellen van de gegevens en voorts aan de heren drs. G.M.M. Ge-lauff, B.L. de Groot, drs. B.A. van Hamel en dr. F.B. Lempers van het Centraal Planbureau voor hun waardevolle opmerkingen. De verwerking van de gegevens en de programmatuur waren in de goede handen van de heer J. Middeldorp en mevrouw J.L. Verbruggen.

nam vanaf 1980 verder toe tot een gemiddeld niveau van meer dan 680 000 personen in 1983, overeenkomend met 800 000 volgens de nieuwe werkloosheidsdefinitie.

Vrij algemeen bestaat de opvatting dat de sterke stijging van het aantal WAO-uitkeringen in verband kan worden gebracht met de stijging van de werkloosheid. Dit is niet zo verwonderlijk, aangezien in de artikelen 18¹ en 21² van de Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering de mogelijkheid wordt geboden om bij toepassing van de wet rekening te houden met de arbeidsmarktsituatie. Volgens artikel 18 heeft iedere verzekerde recht op een WAO-uitkering indien hij niet in staat is wegens gehele of gedeeltelijke invaliditeit, arbeid zoals is gedefinieerd in lid 1¹ te verrichten. De mate waarin een verzekerde die geheel of gedeeltelijk arbeidsongeschikt is, in staat is arbeid te verrichten hangt mede af van de arbeidsmarktsituatie. Immers, naarmate de arbeidsmarkt ruimer is zal de kans op het verkrijgen van werk geringer zijn zodat moet worden overgegaan tot toekenning van een uitkering. Hiervoor is een invaliditeitsgraad van 15% reeds voldoende. Bij de vaststelling van de hoogte van de uitkering dient bovendien volgens artikel 21 lid 2, sub a de kans op het verkrijgen van werk in beschouwing te worden genomen.

Behalve via een beroep op de genoemde wetsbepalingen, kan de arbeidsmarktsituatie bovendien van invloed zijn geweest als gevolg van:

- Een steeds ruimer wordende interpretatie van artikel 18 van de wet bij de toekenning van WAO-uitkeringen (i.c. het niet in staat zijn om met een handicap arbeid te verrichten), in verband met de slechter wordende economische situatie. Deze gedachte heeft vooral post gevat doordat in de beschikbare WAO-statistieken een sterke groei viel waar te nemen van het aantal toekenningen wegens vaag omschreven ziekte-oorzaken (psychosen, psychopatieën, rugklachten, overige vaag omschreven diagnoses).
- Een achterblijven van het aantal beëindigingen veroorzaakt door relatief geringe herstelkansen (dit betreft de beëindigingen anders dan wegens overlijden of het bereiken van de 65-jarige leeftijd). Door de verslechtering van de arbeidsmarktsituatie werd het voor uitkeringsgerechtigden steeds moeilijker om bij geheel of gedeeltelijk herstel een baan te vinden; dit kan ertoe hebben geleid dat gemiddeld genomen minder snel tot beëindiging van de uitkering wegens herstel is overgegaan dan bij een gunstige arbeidsmarkt.
- Een nadelige invloed op de gezondheidstoestand door de dreiging van gedwongen ontslag die in tijden van economische recessie optreedt. Aangezien de gezondheidstoestand van invloed is op het aantal WAO-toekenningen, kan dit een samenhang – zij het indirect – tussen arbeidsmarkt en WAO-toekenningen tot gevolg hebben gehad.

1. Artikel 18, lid 1, ' . . . arbeid, die voor zijn krachten en bekwaamheid is berekend en die met het oog op zijn opleiding en vroeger beroep hem in billijkheid kan worden opgedragen ter plaatse waar hij arbeid verricht of het laatst heeft verricht of op een naburige soortgelijke plaats te verdienen, hetgeen lichamelijk of geestelijk gezonde mensen van dezelfde soort en van soortgelijke opleiding, op zodanige plaats met arbeid gewoonlijk verdienen'.

2. 'Bij de vaststelling van de mate van arbeidsongeschiktheid wordt, zoveel doenlijk, rekening gehouden met door deze arbeidsongeschiktheid verminderde gelegenheid tot het verkrijgen van arbeid'.

Op grond van het voorgaande en mede gezien de resultaten van verschillende reeds eerder uitgevoerde onderzoeken, is het aannemelijk dat het aantal WAO-uitkeringsgerechtigden een arbeidsmarktcomponent bevat. De arbeidsmarktcomponent wordt hier gedefinieerd als het aantal uitkeringsgerechtigden op een bepaald moment, waarvoor geldt dat bij de toekenning van de uitkering de arbeidsmarktsituatie doorslaggevend is geweest. Een indicatie van de omvang van deze arbeidsmarktcomponent zou kunnen worden verkregen uit het onderzoek door Van den Bosch en Petersen.³ Hun meest recente schatting van de 'verborgen werkloosheid' in de WAO bedraagt 220 000 man-jaren in 1982. Omdat het cijfermateriaal waarover kon worden beschikt niet geheel adequaat was, is deze schatting van beperkte betekenis.

Gezien het belang dat met name door beleidsinstanties wordt gehecht aan een beter inzicht in het verband tussen de arbeidsmarktsituatie en het aantal WAO-toekenningen, alsmede de daaruit voortvloeiende omvang van de arbeidsmarktcomponent in de WAO, is hiernaar op het Centraal Planbureau een onderzoek ingesteld. Daarbij is dankbaar gebruik gemaakt van zeer gedetailleerde gegevens, die ter beschikking zijn gesteld door de Gemeenschappelijke Medische Dienst te Amsterdam. Het betreft hier gegevens over toekenningen en beëindigingen van arbeidsongeschiktheidsuitkeringen, die zijn opgeslagen in het bestand RIG (Registratie Individuele Gevallen). De gegevens hebben betrekking op de jaren 1976⁴ t/m 1981 en zijn onderverdeeld naar regio (40 COROP-gebieden), geslacht, leeftijd (10 vijfjaarsklassen van 15 t/m 64 jaar) en bedrijfsvereniging (26 in aantal).

Het onderzoek is uitgevoerd in twee fasen, te weten:

1. Onderzoek naar het verband tussen het aantal toekenningen van een WAO-uitkering en de arbeidsmarktsituatie.
2. Becijfering van de arbeidsmarktcomponent in de WAO op basis van de sub 1 verkregen analyseresultaten.

De analyse bleef voorsnog beperkt tot de toekenningen. Het verband tussen het aantal beëindigingen en de arbeidsmarktsituatie is buiten beschouwing gelaten. Bij de becijfering van de arbeidsmarktcomponent in fase 2 zijn uiteraard wel de beëindigingen van uitkeringen in aanmerking genomen, echter zonder dat met een specifiek effect van de arbeidsmarkt daarop rekening is gehouden.

2. Analyse van het verband tussen het aantal WAO-toekenningen en de arbeidsmarktsituatie

2.1. Methode

In het onderzoek is een relatie gelegd tussen het aantal toekenningen van een WAO-uitkering en de arbeidsmarktsituatie. Dit betekent dat wordt aangenomen dat de ar-

3. F.A.J. van den Bosch en C. Petersen, 'De omvang van de verborgen werkloosheid in de WAO', *Economisch Statistische Berichten*, 1980. Van dezelfde schrijvers: *Aspecten van ziekte en arbeidsongeschiktheid in het stelsel van sociale zekerheid*, Deventer, 1983.

4. In de analyse is het kalenderjaar 1976 buiten beschouwing gelaten omdat de gegevens over dit jaar betrekking hebben op het totaal aantal uitkeringen per 1 juli 1976, die als instroom voor het jaar 1976 in het RIG-bestand zijn opgenomen.

beidsmarktsituatie in bepaalde gevallen van doorslaggevende betekenis kan zijn voor de toekenning. Aangezien geen gegevens beschikbaar waren over de hoogte van de toegekende uitkering in combinatie met de mate van medische arbeidsongeschiktheid was het niet mogelijk de toepassing van het eerder genoemde artikel 21, lid 2, sub a nader te onderzoeken. Uit de gekozen aanpak vloeit voort dat wel impliciet met de toepassing van deze bepaling rekening is gehouden, namelijk voor zover de arbeidsmarkt daarbij doorslaggevend is geweest voor de toekenning als zodanig.

Het aantal toekenningen wordt beschouwd in verhouding tot het aantal verzekerden; het te onderzoeken verschijnsel kan derhalve worden aangeduid als de 'relatieve toekenningsfrequentie'. Deze grootheid kan worden opgevat als de resultante van een groot aantal individuele toekenningskansen. De beschikbare gegevens maakten het mogelijk de relatieve toekenningsfrequentie per jaar en per provincie te berekenen, gedifferentieerd naar de kenmerken leeftijdsgroep, geslacht en bedrijfstak. De benodigde cijfers betreffende het aantal verzekerden werden op basis van gepubliceerde statistieken en speciaal beschikbaar gestelde gegevens zo goed mogelijk geraamd. Gezien de grote regionale werkloosheidsverschillen leek het raadzaam de arbeidsmarktsituatie te karakteriseren door het werkloosheidspercentage per provincie. Een en ander was aanleiding het onderzoek uit te voeren als een gecombineerde tijdreeks- en dwarsdoorsnede-analyse. Een groot voordeel van deze benaderingswijze is dat de spreiding in de werkloosheidsvariabele niet al te sterk wordt bepaald door de ontwikkeling in de tijd, zodat het analyseresultaat niet overwegend door trendcorrelatie wordt bepaald en derhalve aan overtuigingskracht wint.

Gelet op de aard van het te onderzoeken verschijnsel is voor de analyse de keuze gevallen op een zogenaamd logitmodel. Het logitmodel geformuleerd als kansmodel voor een individu kan in zijn eenvoudigste vorm als volgt worden geschreven:

$$P_j = \frac{1}{1 + \exp(-\beta_0 - \beta_1 X_{1j} - \dots - \beta_m X_{mj})} \quad (1)$$

waarbij: P_j de kans dat een bepaalde gebeurtenis zich met betrekking tot individu j voordoet
 X_{ij} verklarende variabele i ($i=1, \dots, m$) voor individu j

Vergelijking (1) kan ook worden geschreven als:

$$\ln \frac{P_j}{1 - P_j} = \beta_0 + \beta_1 X_{1j} + \dots + \beta_m X_{mj} \quad (1a)$$

Deze vergelijking voor het logitmodel vormt de grondslag voor de te schatten vergelijking, welke betrekking heeft op relatieve frequenties in plaats van individuele kansen:

$$\ln \frac{F_k}{1 - F_k} = \beta_{0k} + \beta_{1k} X_{1k} + \dots + \beta_{mk} X_{mk} + U_k \quad (2)$$

waarbij: F_k relatieve frequentie voor individuen met de verzameling kenmerken k
 X_{ik} verklarende variabele i ($i=1, \dots, m$) voor de individuen met de verzameling kenmerken k
 U_k storingsterm

De relatieve frequentie is een schatting van de onbekende kans P_k . Deze kans is in feite niet constant, omdat de verklarende variabelen voor de groep individuen met de verzameling kenmerken k in werkelijkheid niet precies gelijk zijn. Zo is de leeftijd niet voor alle individuen in een leeftijdsgroep gelijk aan het klassemidden. Verder geldt dat de relatieve frequentie F_k onderhevig is aan toevallige variatie. Beide aspecten worden verdisconteerd in de storingsterm U_k .

In verband met de heteroskedasticiteit, welke inherent is aan het gebruikte logit-model, is vergelijking (2) geschat met 'gewogen kleinste kwadraten'. (Zie Theil, 1971).⁵

2.2. Verklarende variabelen

In eerste instantie is uitgegaan van drie variabelen, te weten:

- de leeftijd;
- het provinciale werkloosheidspercentage van mannen en vrouwen tezamen;
- een trend.

De leeftijd is een indicator voor de specifieke kenmerken van de WAO-verzekerden waaronder de relatieve gezondheidstoestand, in die zin dat oudere personen gemiddeld genomen een zwakkere gezondheid hebben, en dus een grotere kans lopen, om die reden arbeidsongeschikt te worden.

Het provinciale werkloosheidspercentage is te beschouwen als een indicator voor de arbeidsmarktsituatie. Dit is de variabele met behulp waarvan het verband tussen arbeidsmarkt en toekenningen wordt geoperationaliseerd. Aan het gebruik van het werkloosheidspercentage kleven wel een aantal beperkingen. Zo komt het bestaan van kwalitatieve discrepanties tussen vraag en aanbod er niet in tot uitdrukking. Bovendien geeft het werkloosheidspercentage een onderschatting van de feitelijke werkloosheid omdat de niet-geregistreeerde werkloosheid, waartoe ook de arbeidsmarktcomponent in de WAO zelf gerekend kan worden, er niet in is verdisconteerd. Naarmate het patroon van de niet-geregistreeerde werkloosheid meer overeenkomt met dat van de geregistreeerde werkloosheid is dit echter minder bezwaarlijk.

De trendvariabele behoeft wellicht nog enige nadere toelichting. In de jaren 1971 t/m 1976 zijn de toekenningsfrequenties fors gestegen en in de jaren 1977 t/m 1981 zijn ze gedaald. De forse stijging in de jaren 1971 t/m 1976 heeft de indruk gewekt dat tengevolge van de arbeidsmarktsituatie de adviserende instanties gemakkelijker zijn overgegaan tot toekenning van een WAO-uitkering. Vermoedelijk is hierin sinds 1977 een kentering gekomen, en is de wet in de tweede periode steeds strikter toegepast. Een ander punt van belang is een zeker verzadigingseffect. Dit vindt zijn verklaring in de omstandigheid, dat personen die een relatief grote kans op arbeidsongeschiktheid hebben, en mede daardoor een kwetsbare arbeidsmarktpositie, reeds uit de beroeps-

5. Theil, H., *Principles of Econometrics*, North-Holland, Amsterdam, 1971.

Tabel 1. Schattingsresultaten^a

variabele ^b	mannen bedrijfstakken (SBI) ^b					vrouwen bedrijfstakken (SBI)		
	0	1-3	5	6	7	8	9	9
CONST	-7,0 (44,7)	-6,1 (100,2)	-7,0 (86,5)	-8,1 (109,4)	-7,1 (80,2)	-7,7 (78,8)	-7,3 (54,2)	-6,3 (80,1)
LEFFTD	7,3 (30,3)	6,2 (55,3)	7,1 (31,4)	7,8 (62,7)	8,3 (56,7)	8,7 (47,8)	9,1 (39,8)	6,4 (51,1)
DUM15			-0,6 (4,4)			0,5 (2,0)	1,9 (14,2)	-1,0 (10,5)
DUM60		0,8 (20,7)	0,6 (11,7)			0,5 (9,5)	1,7 (18,9)	0,4 (7,0)
WERKL	15,1 (13,3)	6,1 (12,4)	7,2 (12,6)	7,2 (10,4)	4,0 (4,8)	10,4 (13,4)	7,6 (6,9)	3,2 (4,4)
TREND	-19,6 (6,0)	-18,0 (20,7)	-10,4 (8,5)		-8,1 (5,9)	-11,5 (8,5)	-11,9 (4,7)	-5,0 (2,8)
TRD35+			-7,5 (6,3)					
DUM35+			-0,1 (2,2)					
R ²	0,72	0,96	0,95	0,96	0,96	0,94	0,93	0,95
RMSE	2,03	4,01	2,69	1,97	2,18	2,81	3,14	2,80
periode	'78-'81	'77-'81	'77-'81	'77-'81	'77-'81	'77-'81	'78-'81	'78-'81
N ^c	425	550	549	546	520	535	440	425

a. De algemene gedaante van de geschatte vergelijking is vergelijking (2), onder de coëfficiënten zijn tussen haakjes de t-waarden vermeld.

b. Zie voor verklaring schema 1.

c. Het aantal waarnemingen is in sommige bedrijfstakken lager dan het maximum aantal van 550 (1977-1981) of 440 (1978-1981) omdat relatieve toekenningsfrequenties die gelijk zijn aan nul bij de schatting zijn weggelaten.

bevolking waren getreden. De toekenningfrequentie van de overgebleven verzekerden werd hierdoor geleidelijk kleiner. Ook de invoering van regelingen voor vervroegd uit-treden (VUT) sinds het eind van de jaren zeventig kan een rol hebben gespeeld. Tot slot kan er sprake zijn van een min of meer trendmatige daling van het arbeidsongeschiktheidsrisico, uit hoofde van gezondheids- en bedrijfsveiligheidsfactoren.⁶ De genoemde factoren laten zich slechts ten dele in concrete variabelen vertalen, reden waarom voor de toepassing van een trendvariabele is gekozen.

2.3. Resultaten

Per bedrijfstak⁷ en voor mannen en vrouwen apart is een vergelijking geschat. Het aantal vergelijkingen voor de mannen bedraagt zeven; van de negen oorspronkelijke bedrijfstakken volgens de SBI-code vervallen er twee: mijnbouw wordt bij industrie gevoegd en openbaar nut, dat hoofdzakelijk personen omvat die niet verzekerd zijn volgens de WAO, vervalt. Bij de vrouwen bedraagt het aantal vergelijkingen twee, nl. bedrijfstakken 0 t/m 8 die tot één groep zijn samengevoegd en 9 (Overige dienstverlening).

In tabel 1 zijn de schattingsresultaten opgenomen. Op grond hiervan kan worden gesteld dat de variabelen leeftijd, werkloosheid en trend het verwachte teken hebben en significant zijn. Nadere beschouwing van de werkloosheidsvariabele leidt tot de volgende conclusies:

1. De geschatte coëfficiënten van de werkloosheidsvariabele zijn bij de mannen gemiddeld genomen hoger dan bij de vrouwen.
2. Bij de mannen vertoont de coëfficiënt van de werkloosheidsvariabele in de verschillende bedrijfstakken grote verschillen. Analyse van de mogelijke oorzaken van deze verschillen viel buiten het bestek van dit onderzoek.

3. Kwantificering van de arbeidsmarktcomponent in de WAO

3.1. Rekenmodel

Bij de kwantificering van de arbeidsmarktcomponent is uitgegaan van een invloed van de arbeidsmarkt op de toekenningen van WAO-uitkeringen sedert 1971. Vanaf dit jaar steeg de geregistreerde werkloosheid van het lage niveau van 46 000 in 1970 tot 211 000 in 1976 en 385 000 in 1981 (volgens de definitie van werkloosheid van vóór 1983). Hierbij is verondersteld dat de schattingsresultaten betreffende de periode 1977-1981 ook van toepassing zijn op de jaren 1971-1976.

Hetgeen in paragraaf 2.2 met betrekking tot het werkloosheidspercentage als indicator voor de arbeidsmarktsituatie werd opgemerkt, is echter wellicht juist in de laatst-

6. In schattingen waarin aanvullende variabelen, waaronder sterftequotienten ter benadering van de algemene gezondheidstoestand en de frequentie van het aantal bedrijfsongevallen als indicator van de bedrijfsveiligheid, zijn opgenomen, bleken deze variabelen in het algemeen een significante invloed te hebben. Zij zijn in de gepresenteerde resultaten niet opgenomen, omdat de coëfficiënt van de werkloosheidsvariabele door het opnemen van deze variabelen slechts weinig veranderde.

7. De gegevens van de Gemeenschappelijke Medische Dienst zijn gespecificeerd naar bedrijfsverenigingen die een of meer takken van bedrijf of beroep omvatten. Voor dit onderzoek zijn de bedrijfsverenigingen zo goed mogelijk omgezet in bedrijfstakken volgens de SBI-code.

Schema 1. Overzicht van verklarende variabelen en gebruikte SBI-codes

Verklarende variabelen

symbool	omschrijving
CONST	constante
LEEFT	leeftijd op basis van klassemidden*
DUM15	dummy leeftijdsklasse 15-19 jaar (= 1)
DUM60	dummy leeftijdsklasse 60-64 jaar (= 1)
WERKL	provinciaal werkloosheidspercentage (geregistreeerde werkloosheid als percentage van de afhankelijke beroepsbevolking)*
TREND	trendvariabele; 1977 = 1, 1978 = 2, enz.*
TRD35+	als TREND, doch 0 voor jonger dan 35 jaar
DUM35+	dummy voor 35 jaar en ouder (= 1)

* gedeeld door 100

SBI-codes

nummer	omschrijving
0	landbouw en visserij
1	delfstoffenwinning
2/3	industrie
5	bouwnijverheid en installatie
6	handel, horeca en reparatie
7	transport, opslag en communicatie
8	bank- en verzekeringswezen, zakelijke dienstverlening
9	overige diensten

genoemde periode van belang. Dit betekent dat vooral in die jaren de arbeidsmarktsituatie door het werkloosheidspercentage te gunstig wordt voorgesteld, omdat toen relatief aan veel werknemers om arbeidsmarktredenen een WAO-uitkering zou zijn toegekend. Als dit inderdaad het geval is geweest is er sprake van een zekere onderschatting.

De arbeidsmarktcomponent in de toekenningen is voor de jaren 1971-1976 berekend met behulp van de volgende vergelijking:

$$A_{kgl}^r = N_{kgl}^r [\psi_{kg}(l, tr, W_t^r) - \psi_{kg}(l, tr, W_{min}^r)] \quad (3)$$

waarbij	A	arbeidsmarktcomponent toekenningen
	N	aantal verzekerden
	W	werkloosheidspercentage (W_{min} = minimaal noodzakelijk werkloosheidspercentage)
	r	provincie
	k	bedrijfstak

g	geslacht
l	leeftijdsaanduiding (klasse midden 5-jaars groep)
t	jaar
tr	trendvariabele ⁸
ψ	relatieve toekenningfrequentie, afgeleid uit een functie waarin de tussen haakjes vermelde variabelen als argumenten voorkomen

Voor de jaren waarover het aantal toekenningen bekend is (1977-1981) wordt vergelijking 4 toegepast om het relatieve aandeel van de arbeidsmarktcomponent in het totaal aantal toekenningen te berekenen.

$$A_{kgl}^r = T_{kgl}^r \frac{\psi_{kg}(l, tr, W_t^r) - \psi_{kg}(l, tr, W_{\min_t}^r)}{\psi_{kg}(l, tr, W_t^r)} \quad (4)$$

waarbij T = waargenomen aantal toekenningen.

Ter berekening van de standcijfers is aangenomen dat deze toegekende WAO-uitkeringen hetzelfde beëindigingspatroon 0, 1, 2, . . . , n jaren na datum van ingang van de uitkering hebben als alle toekenningen. De beëindigingen worden berekend volgens:

$$B_t = \sum_{j=0}^n T_{t-j, 1-j} * b_{j, 1-j} * 100 \quad (5)$$

waarbij	B	aantal beëindigingen
	T	aantal toekenningen
	b	beëindigingspercentage
	l	leeftijdsgroep
	j	jaargang

In vgl. (3) en (4) komt de term $W_{\min_t}^r$ voor, inhoudende het minimaal noodzakelijk werkloosheidspercentage ofwel het werkloosheidspercentage dat voor het functioneren van de arbeidsmarkt in de betreffende provincie onvermijdelijk is. De stijging van de werkloosheid boven dit minimaal noodzakelijke niveau heeft te maken met zowel structurele als conjuncturele factoren. Het zijn mede deze factoren die er toe leiden dat personen een gehele of gedeeltelijke WAO-uitkering toegekend krijgen. De zgn. natuurlijke werkloosheidspercentages per provincie zijn berekend met behulp van gegevens van inschrijvingen van werklozen van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Het natuurlijke werkloosheidspercentage van Nederland bedraagt gemiddeld 1,5. De beëindigingspercentages, $b_{j, 1-j}$, in vgl. (5) zijn t/m het 9e jaar na datum van ingang van de uitkering gebaseerd op historische gegevens. Vanaf het 10e jaar zijn zij gelijk gesteld aan de gemiddelde sterftekans van invaliden.

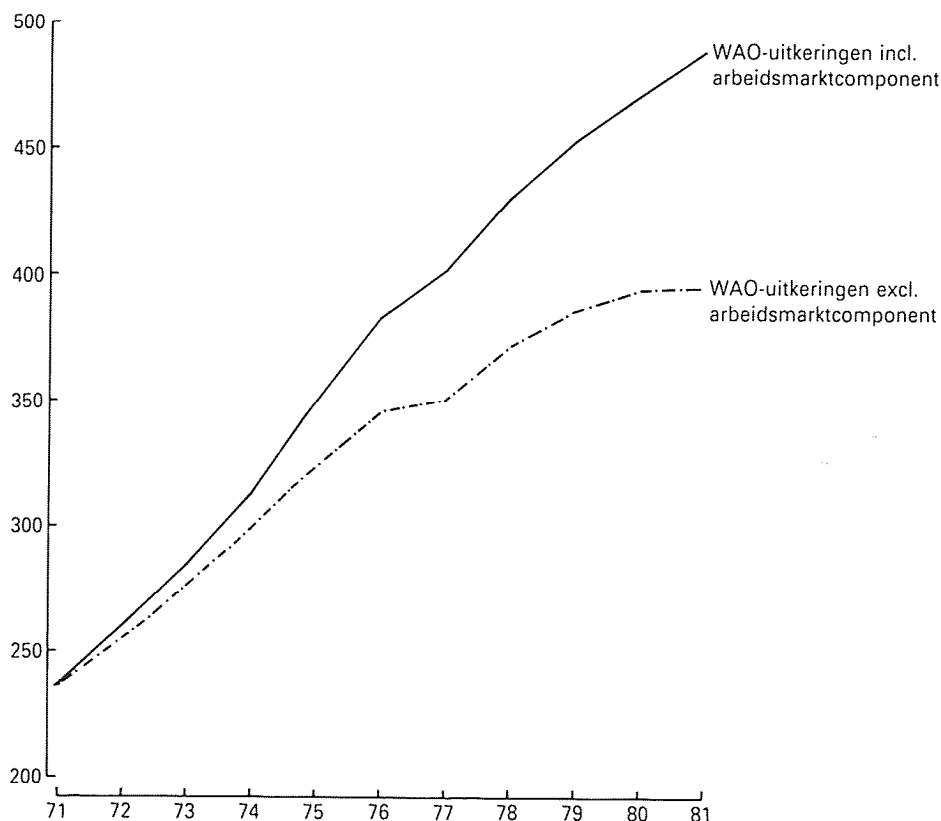
8. De trendvariabele is voor de jaren 1971-1976 gelijk gesteld aan de waarde voor 1977.

3.2. Resultaten

In de periode 1971-1981 zijn ruim 133 000 WAO-uitkeringen toegekend die verband hielden met de arbeidsmarktsituatie (zie tabel 2). Het aandeel hiervan in het totaal aantal toekenningen loopt geleidelijk op en bereikt een niveau van 35% in 1981. Onderverdeeld naar bedrijfstakken blijkt dat in de landbouw het aandeel in het totaal van de uitkeringen bij de mannen het grootst is, gevolgd door de bedrijfstakken Banken en Verzekeringen en de Bouwnijverheid. Het aandeel van de arbeidsmarktcomponent in het totaal aantal toekenningen was bij de vrouwen veel kleiner dan bij de mannen. Zie tabel 3.

Indien rekening gehouden wordt met het gemiddelde beëindigingspatroon van WAO-uitkeringen (volgens vgl. (5)) dan is de omvang van de arbeidsmarktcomponent in het aantal WAO-uitkeringen op 1 januari 1982 bijna 95 000, ofwel bijna 20% van het totaal aantal WAO-uitkeringen. Het aandeel van de mannen in de arbeidsmarktcomponent van de WAO bedroeg op 1 januari 1982 83% en dat van vrouwen 17%. Het verloop van de arbeidsmarktcomponent tussen 1971 en 1981 is weergegeven in grafiek 1.

Grafiek 1. Verloop van WAO-uitkeringen incl. en excl. arbeidsmarktcomponent 1971-1981

Tabel 4. De arbeidsmarktcomponent in het aantal WAO-uitkeringen per provincie op 1 januari 1982 (X 1000)

	Totaal WAO- uitkeringen ^a (1)	Arbeidsmarkt- component (2)	(2) in % van (1) (3)
Groningen	21,6	5,8	26,9
Friesland	16,6	4,1	24,7
Drente	15,3	3,4	22,2
Overijssel + ZIJP	39,5	7,4	18,7
Gelderland	55,2	12,0	21,7
Utrecht	31,8	2,6	8,2
Noord-Holland	91,8	11,6	12,6
Zuid-Holland	85,2	13,6	16,0
Zeeland	8,0	1,2	15,0
Noord-Brabant	68,5	18,3	26,7
Limburg	53,9	13,2	24,5
	487,4 ^b	93,2	19,1

- a. Bron: GMD, Regionale gegevens AAW- en/of WAO-uitkeringsgerechtigden ultimo 1981.
 b. In dit totaal zijn niet inbegrepen arbeidsongeschiktheidsuitkeringen aan loontrekkers die een dagloon hebben dat lager is dan de grondslag voor de AAW zoals bij deeltijdwerkers.

Een verdeling van de arbeidsmarktcomponent in de WAO naar provincie per 1 januari 1982 is weergegeven in tabel 4. De provincies Groningen en Noord-Brabant hebben met ca. 27% het hoogste percentage. De provincie Utrecht steekt met het lage percentage van ruim 8% sterk af.

Zoals eerder is aangegeven, is bij de berekening van de ultimostanden uitgegaan van het gemiddelde beëindigingspatroon van WAO-uitkeringen. Het is evenwel denkbaar dat de beëindigingen van de uitkeringen die zijn toegekend op grond van de arbeidsmarktsituatie een ander (trager) verloop hebben. Een en ander houdt in dat het eerder genoemde standcijfer van bijna 95 000 op 1 januari 1982 vermoedelijk een onderschatting geeft. Om de grenzen waarbinnen het standcijfer zich beweegt af te bakenen is een additionele berekening gemaakt. Hierin is verondersteld dat bovenbedoelde uitkeringen alleen beëindigd worden door sterfte en het bereiken van de 65-jarige leeftijd. De herstelpercentages zijn dus gelijk gesteld aan 0. Voor 1 januari 1982 volgt een standcijfer van circa 115 000. Dit aantal moet beschouwd worden als een bovengrens van de arbeidsmarktcomponent in het totaal aantal WAO-uitkeringen.

4. Conclusies

De onderzoeksresultaten geven aanleiding tot de volgende conclusies:

- Op basis van een analyse van gedetailleerde gegevens over de jaren 1977 t/m 1981 is komen vast te staan dat het aantal toekenningen van een WAO-uitkering mede wordt beïnvloed door de arbeidsmarktsituatie, gekarakteriseerd door het provinciale werkloosheidspercentage. Bij de mannen is deze invloed gemiddeld genomen groter dan bij de vrouwen; de invloed verschilt voorts tussen de onderscheiden bedrijfstakken.
- Gebruik makend van de verkregen samenhangen is de arbeidsmarktcomponent in de toegekende WAO-uitkeringen gekwantificeerd. Hierbij werd de periode van begin 1971 tot begin 1982 in beschouwing genomen. Van de in totaal 744 000 toekenningen in deze periode kunnen er ruim 133 000 tot de arbeidsmarktcomponent worden gerekend. Dit komt overeen met een percentage van 18 gemiddeld over de periode; als gevolg van het stijgen van de werkloosheid liep dit percentage op van 2 in 1971 tot ruim 35 in 1981.
- De arbeidsmarktcomponent in het aantal uitkeringen op een bepaald tijdstip kan worden berekend door sommering van de arbeidsmarktcomponent in het aantal toegekende uitkeringen, rekening houdend met de beëindiging van uitkeringen. Afhankelijk van de wijze waarop de beëindigingen worden berekend, zou de arbeidsmarktcomponent in de WAO per 1 januari 1982 variëren tussen 95 000 en 115 000 personen. Aan deze becijferingen kleven uiteraard de nodige onzekerheden met name voor wat de periode tot 1977 betreft. Niettemin geven de verkregen resultaten een sterke indicatie dat de arbeidsmarktcomponent in de WAO, anders dan wel wordt aangenomen, aanzienlijk kleiner dan 200 000 personen is.
- De arbeidsmarktcomponent in de toegekende WAO-uitkeringen vertoont grote verschillen indien afzonderlijke bedrijfstakken en regio's in beschouwing worden genomen. Bedrijfstakken met een relatief grote component zijn de landbouw en het bank- en verzekeringswezen. Het regionale patroon wordt uiteraard sterk bepaald door de regionale werkloosheidsverschillen in het verleden. De arbeidsmarktcomponent is dan ook relatief groot in de meer perifere regio's en relatief klein in het Westen des lands.
- De werkloosheid bedroeg in 1981 gemiddeld ca. 480 000 personen of 10% van de afhankelijke beroepsbevolking in arbeidsjaren; daarna is deze opgelopen tot een gemiddeld niveau van ca. 800 000 in 1983, overeenkomend met ca. 17%. Gezien deze sterke stijging lijkt het niet verantwoord het ontwikkelde model zonder meer toe te passen op de jaren na 1981. Het lijkt wenselijk eerst aanvullend onderzoek uit te voeren, betrekking hebbend op jaren met hoge werkloosheid.